

Maskowanie na polskich i sowieckich wojskowych mapach topograficznych obszarów zajmowanych przez jednostki Północnej Grupy Wojsk Armii Radzieckiej (PGW), cz. III

Czas przełomu

Do dziś stosuje się na mapach topograficznych maskowanie ważnych obiektów, choć już od lat 60. jest to mało skuteczne. Analiza sposobu maskowania obiektów zajmowanych przez PGW – prezentowana w GEODECIE po raz pierwszy w Polsce – prowadzi do interesujących wniosków.

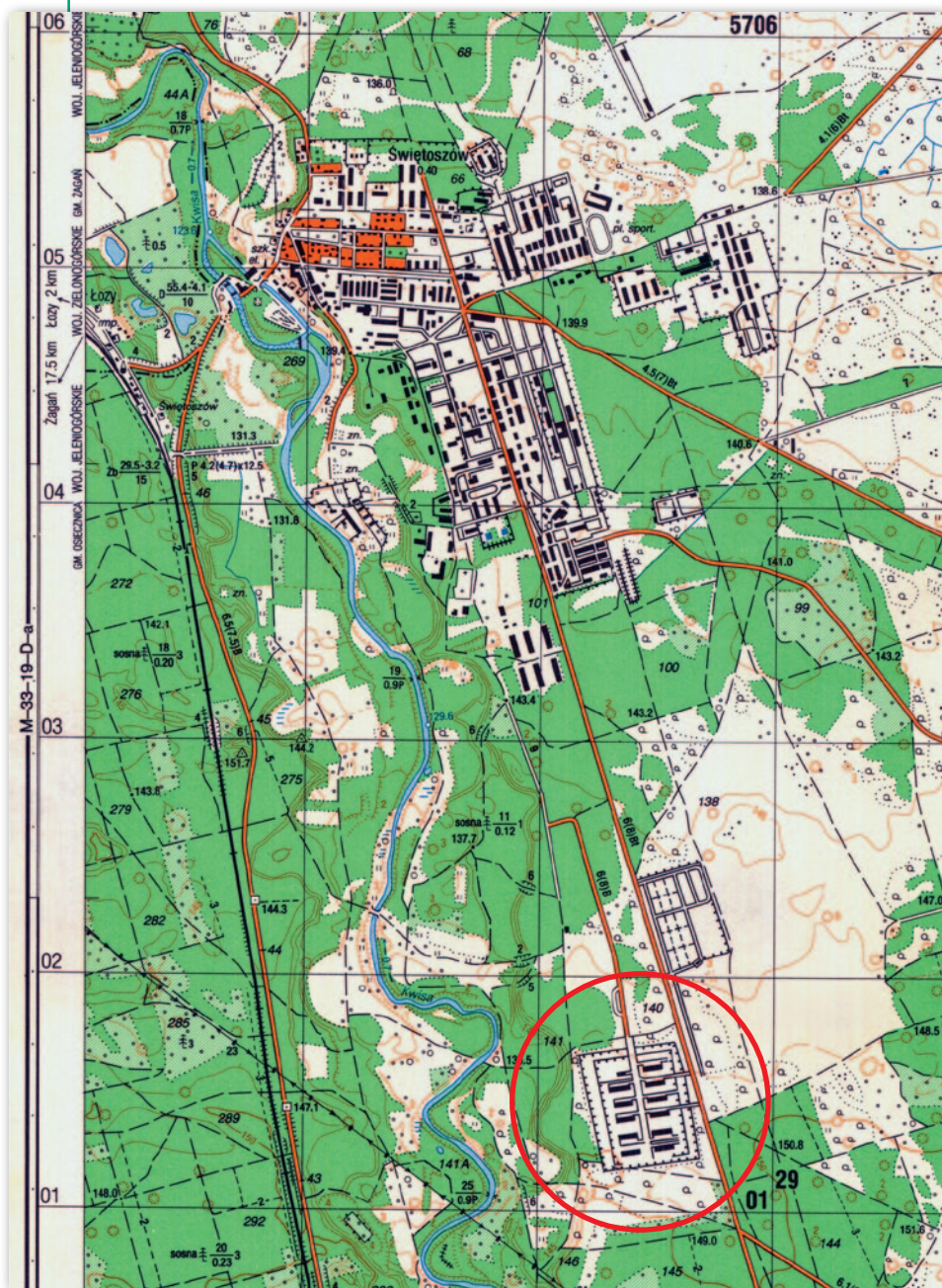
Eugeniusz Sobczyński
Adam Szulczewski

Polska, podobnie jak pozostałe państwa bloku wschodniego, musiała po II wojnie światowej stosować narzucone przez Sowietów układy odniesień przestrzennych i wzorce. Nie dość, że wszystkie mapy topograficzne były tajne lub poufne [GEODETA 2/2021], to dodatkowo maskowano na nich obiekty wojskowe. Z czasem sposoby maskowania ulegały zmianie, co można prześledzić na kolejnych wydaniach map. Maskowanie sowieckich obiektów wojskowych na polskich mapach topograficznych: wydania Sztab Generalny (1954-1960) oraz wydania PRL (1960-1990) autorzy przeanalizowali w GEODECIE 3/2021. Tym razem przedmiotem ich zainteresowania są mapy wydawane w okresie przełomu i dochodzenia Polski do pełnej niezależności od Rosji.

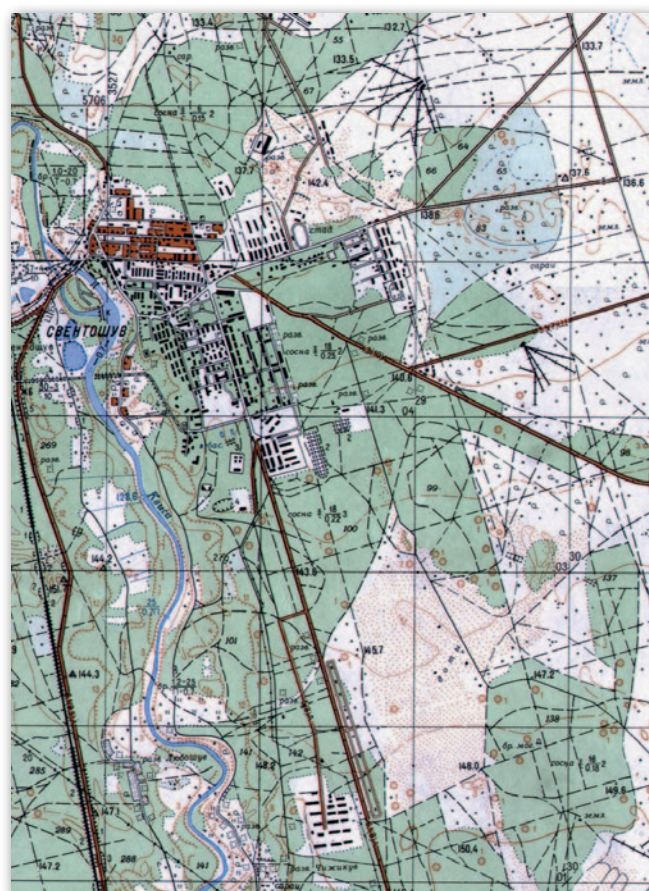
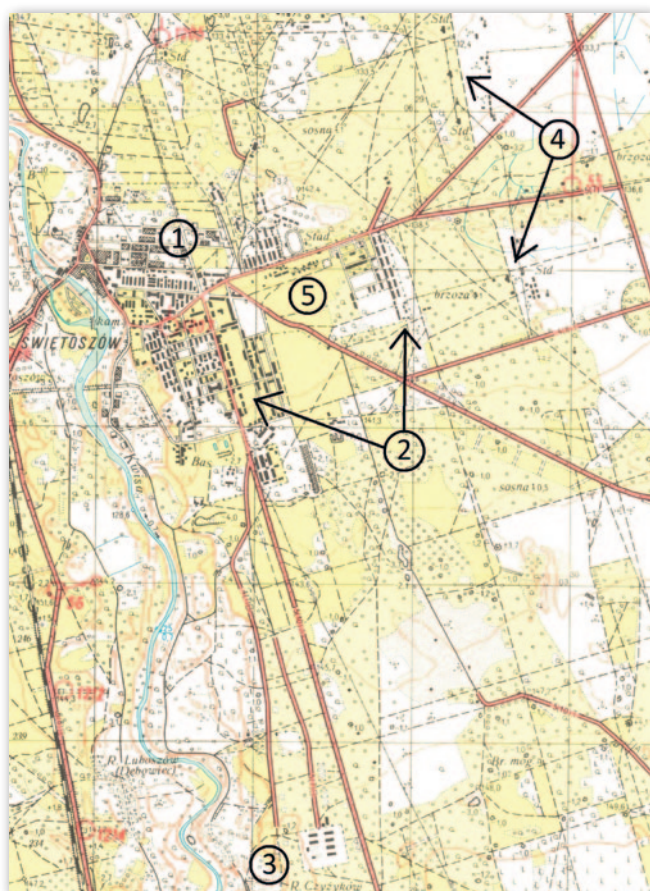
● Mapy wydania wzór 1990 z lat 1990-1995

Przełom w zakresie maskowania na polskich mapach nastąpił po 1990 r., kiedy po 30 latach na nowo wydawanych mapach ponownie zostały przedstawione sowieckie garnizony wojskowe. Sowieci pozostawali na terenie Polski do roku 1993, do tego czasu przeprowadzono aktualizację tylko części map. Nieco

Rys. 1a. Fragment mapy w skali 1:25 000, ark. M-33-19-D-b, wyd. z 1992 r. (wzór 1990) garnizonu Świętoszów z pełną infrastrukturą koszarową i poligonową

Rys. 1b. Fragmenty map w skali 1:25 000 garnizon Świątoszów (ark. M-33-19-D-d), z lewej wyd. polskie z 1956 r., z prawej sowieckie z 1979 r.

wcześniej, 18 maja 1992 r., wydano arkusz mapy w skali 1:25 000 (M-33-19-D-b), jednak na podstawie materiałów z roku 1983, bez aktualizacji terenowej (rys. 1a). Porównanie tego arkusza z poprzednimi wydaniem (rys. 1b), szczególnie sowiecką z roku 1979 i polską z roku 1956, prowadzi do interesujących wniosków. Redakcja kartograficzna mapy została przeprowadzona od nowa, rzeźbę terenu i pozostałe szczegóły terenowe przejęto po generalizacji z mapy w skali 1:10 000. Naniesiono m.in. liczne leje po wybu-

chach, zmieniono charakterystykę drzewostanów i hydrografii. Bez maskowania przedstawiono szczegóły dotyczące obiektów technicznych poligonu (obwałowania, zabudowania techniczne), a także zabudowę garnizonu. Uwagę zwraca zachowanie ogrodzenia w strefie koszarowej i specjalnej. Magazyn artyleryjski (zaznaczony na czerwono) jest przedstawiony bez maskowania, z zachowaniem podwójnego ogrodzenia oraz magazynów po rozbudowie. W stosunku do mapy sowieckiej cały arkusz zawie-

ra pełniejszą treść, bardziej szczegółowo przedstawia zabudowę koszarową. Mapa sowiecka zawiera jedynie nieco więcej szczegółów infrastruktury poligonowej, gęstszą sieć dróg gruntowych i polnych oraz charakterystykę brodów.

Różnice w maskowaniu obiektów wojskowych można zauważyć na rys. 2. Na mapie polskiej w skali 1:25 000 wydanej w 1985 r. obiekt został zamaskowany całkowicie, a ta sama mapa wydana w 1993 r. według wzoru 1990 (stan na 1985 r.) posiada już pełną treść.

Rys. 2. Sposób przedstawiania obiektów wojskowych (poligon Pstrąże) na mapach w skali 1:25 000 różnych wydań (ark. M-33-20-C-a, Leszno Górne). Na wydaniu 1985 r. (stan 1983) brak obiektu, a na wyd. 1993 r., wzór 1990, przedstawiona pełna treść obiektu

MASKOWANIE – rodzaj zabezpieczenia bojowego obejmujący ogół działań zmierzających do wprowadzenia przeciwnika w błąd lub ukrycia wojsk własnych (gotowości bojowej, ukończenia, działań), sprzętu bojowego, obiektów fortyfikacyjnych i tyłowych oraz działań i zamiarów dowództwa [Słownik podstawowych terminów wojskowych, MON, SG WP – Komisja Słownictwa Wojskowego, Syg. SG 815/77].

Lotnictwo PGW pozostawało na terenie Polski do 1992 r. W latach 1990-1992 Zarząd Topograficzny Sztabu Generalnego aktualizował m.in. arkusze, na których były lotniska sowieckie: M-33-19-B-b (Lotnisko Stara Kopernia) oraz M-33-32-A-b (Lotnisko Krzywej), opracowano kartograficznie również godło N-33-68-A-d (Lotnisko Bagicz).

Nowo wydane mapy (rys. 3) zawierają pełną treść lotniskową związaną z układem przestrzennym dróg startowych, kołowania oraz płaszczyzn postoju samolotów. Była to nowość względem wszystkich poprzednich wydań map w układzie 1942. Na mapy wróciły również budynki techniczne (w tym magazyny uzbrojenia), koszarowe oraz osiedla rodzin wojskowych. W przypadku lotniska w Krzywej na mapie wydanej w 1993 r. ujęto również kompleks dywizjonu rakiet typu ziemia-powietrze ochraniającego lotnisko. To niespotykane na mapach tej serii, a także na mapach współczesnych, gdyż czynne jednostki rakietowe objęte są wciąż ochroną informacyjną. Można domniemywać, że po opuszczeniu przez Sowieców terytorium Polski maskowanie obiektów tego typu przestało obowiązywać.

Kwestią wymagającą pogłębionej analizy jest brak na nowych mapach w skali 1:25 000 obiektów schronowych, szczególnie schronohangarów lotniczych. Te masywne budowle o powierzchni zabudowy ponad 300 m², wznoszone na bazie prefabrykatów o średnicy 13 lub 16 m, miały chronić samoloty bojowe przed ewentualnym ostrzałem, nalotem oraz warunkami atmosferycznymi. Schrony, choć maskowane warstwą ziemi o grubości 2 metrów, z powodu swo-

Rys. 3. Od góry: lotniska w Starej Koperni (ark. M-33-19-B-b) oraz w Krzywej (ark. M-33-32-A-b) na mapach w skali 1:25 000, wydania wzór 1990. Zdjęcie lotnicze z 1989 r. z widocznym lotniskiem w Krzywej, które obsługiwało codzienne połączenie z Moskwą

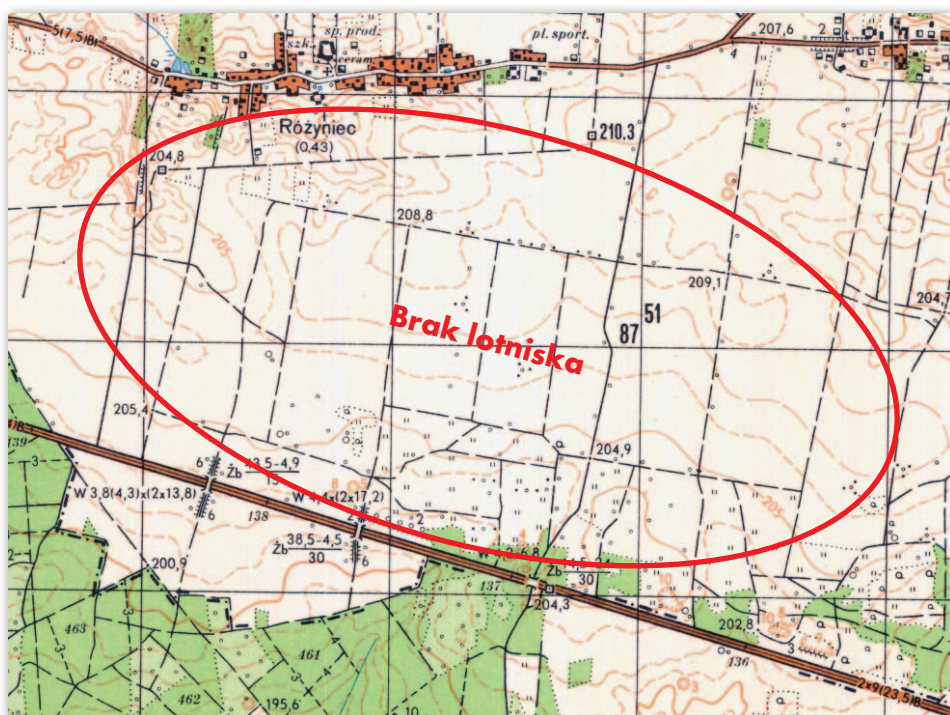

ich gabarytów są doskonale widoczne z powietrza. Mimo to na mapie wydania wzór 1990 na lotnisku w Krzywej schronohangarów nie przedstawiono. Ciekawym wyjątkiem jest próba pokazania ich na mapie M-33-19-B-b Stara Kopernia (rys. 3) wydanej w 1993 r. i prezentującej stan z roku 1983. Hangary oznaczone są na niej jako kopce. Biorąc pod uwagę, że mapę opracowywano jeszcze w czasie zajmowania terenu przez wojska sowieckie, można przyjąć, że aktualizacja mapy w tym zakresie odbywała się wyłącznie poprzez analizę zdjęć lotniczych z roku 1983.

• Po przełomie też maskowano

Mimo wyjścia wojsk sowieckich z Polski nadal niejednoznaczna była sytuacja prawna co do przedstawiania na mapach wojskowych opuszczonych obiektów. Były one w większości w zarządzie Wojska Polskiego i traktowano je jako tereny zamknięte. Mapy wojskowe po zmianie w 1999 r. przepisów o ochronie informacji niejawnych nadal musiały być poufne. Zawierały bowiem charakterystyki obiektów terenowych (mostów, dróg, linii przesyłowych, urządzeń hydrotechnicznych) oraz przedstawiały obiekty wojskowe zaliczane do tajnych. Jeszcze w wydanym 18 maja 2001 r. rozporządzeniu ministra rozwoju regionalnego i budownictwa poufne pozostały: „obciążenia mostów, wiaduktów; wartości napięcia prądu w elektroenergetycznych napowietrznych liniach przesyłowych oraz wydajność ujęć wody”.

Problem ten należało rozwiązać, gdyż już od 1995 r. polskie mapy wojskowe były często udostępniane partnerom z innych państw biorącym udział w programie NATO *Partnerstwo dla Pokoju (PdP)*. Poufność tych map powodowała utrudnienie podczas wspólnych ćwiczeń. Dlatego ówczesne kierownictwo Zarzą-

Rys. 4. Lotnisko w Krzywej przedstawione na różnych wydaniach map w skali 1:25 0000 może być ilustracją zmieniającego się podejścia do maskowania obiektów wojskowych. Fragment mapy (ark. M-33-32-A-b), wyd. 1985, stan 1983-1984 r. (całkowicie zamaskowane lotnisko, nawet linia kolejowa zmieniona na drogę gruntową) można porównać z pokazanym na rys. 3 wydaniem wzór 1990, gdzie zastosowano jedynie maskowanie częściowe

du Geografii Wojskowej podjęło decyzję o usunięciu z map charakterystyk obiektów i zachowaniu maskowania obiektów ważnych ze względu na obronność i bezpieczeństwo państwa. Obiekty posowieckie przejęte przez Wojsko Polskie posiadające status poufny nadal były maskowane. Jednak liczba obiektów wojskowych maskowanych na polskich mapach topograficznych wynosząca jeszcze w latach 80. XX w. około 2 tys. pod koniec lat 90. zmniejszyła się do 200.

• Maskowanie dla maskowania

Zarówno w Polsce, jak i pozostałych państwach bloku wschodniego po II wojnie światowej opracowanie

map topograficznych i ich dystrybucja były pod ścisłą kontrolą administracji państwowej. Sowietci narzucili państwom satelickim przy pomiarach i opracowaniu map swoje układy odniesień przestrzennych i wzorce. Jednocześnie zakazali używania tych map do celów cywilnych. Wszystkie mapy topograficzne były tajne lub poufne, każdy egzemplarz mapy podlegał ścisłej ewidencji. Mimo tych uwarunkowań i obostrzeń dodatkowo były na nich maskowane obiekty wojskowe.

Maskowanie to nie miało większego znaczenia przy identyfikacji obiektów wojskowych przez potencjalnych przeciwników. Od lat 60. XX wieku światowe mocarstwa umieszczały bowiem na orbicie wokół Ziemi satelity rozpoznawcze, które umożliwiały śledzenie zmian w infrastrukturze wojskowej. Analiza i porównanie map polskich i sowieckich wskazuje, że podejście do maskowania było różne. Sowietci w mniejszym zakresie maskowali na mapach obiekty, w których stacjonowali, ograniczając maskowanie do kluczowych budowli.

Płk rezerwy dr Eugeniusz Sobczyński
w latach 1999-2005 szef Zarządu
Geografii Wojskowej
Adam Szulcowski
kolekcjoner map wojskowych

Rys. 5. Fragment diapozytywu mapy w skali 1:25 000, arkusz N-33-68-A-d (Bagicz) z 2000 r. z pełną treścią infrastruktury lotniska

Literatura w I części artykułu (GEODETA 2/2021)